

PLANINARSKI VIJESNIK

VODOPADI KRKE.

Vodopadi rijeke Krke u Dalmaciji s pravom se broje medju najznamenitijim prirodne krasote hrvatskih krajeva. Strane putopisne knjige pune su hvale o njihovim romantičnim čarima i poređuju ih sa čuvenim svjetskim slapovima u alpinskim krajevima. S ponosom možemo reći, da su vodopadi Krke pored Plitvičkih jezera i Boke Kotorske treći sjajni biser u vijencu prirodnih ljepota Hrvatske. K njima hodočaste putnici sa svih strana svijeta, da se dive čarobnim njihovim prizorima; o njima izlaze u tudjim časopisima i putopisnim knjigama krasne ilustracije sa zanosnim opisima.

Naprotiv u nas ta se prirodna znamenitost i slabo poznaje i pre malo cijeni; kud i kamo manje od Plitvičkih jezera i Boke. U našoj putopisnoj i popularnoj zemljopisnoj knjizi nalazimo tek još koji kratki opis toka Krke i samo letimične napomene o njezinim slapovima. Koliko je nama poznato, u nas do sada uopće nema iscrpivog stručnog opisa svih osam Krkinih vodopada. Pjesnički opis pok. S. Milinovića, što se nalazi u Klaićevu „Prirodnom zemljopisu Hrvatske”, tiče se tek jednoga od tih vodojada, t. zv. Skradinskog buka, koji se općeno drži najvećim i najkrasnijim medju njima. Treba ipak priznati, da se u toj knjizi u kratko i jezgroito opisuje tok Krke i ističe ljepota njezinih vodopada. Isto vrijedi i o Klaićevu „Opisu zemalja, u kojih obitavaju Hrvati” (2. svez.), što ga je izdalo „Društvo sv. Jeronima”. Naprotiv noviji „Prirodnji zemljopis Hrvatske” (g. 1905., uredio M. Hirc) mukom mimoilazi taj prirodni biser Hrvatske. U I. knjizi toga djela, gdje se opisuje „lice naše domovine”, uzalud smo tražili opis tih čuvenih slapova!

Iz domaće stručne literature poznat nam je samo članak dra. A. Gavazzia o „Ušću Krke” u izvješću zagrebačke kr. velike realke za g. 1889.—1890., a iz stranih književnosti mogu se slijediti omenuti stručne rasprave dra. F. v. Kerneru u izdanjima c. kr. geografskog društva g. 1897. i c. kr. geološkog državnog zavoda u Beču. Po tim je raspravama izradio iscrpiv opis Krke i njezinih vodopada R. E. Petermann u poznatom popularnom putopisnom djelu „Führer durch Dalmatien” (Beč, 1899), što ga je izdalo društvo za promicanje gospodarskih interesa kraljevine Dalmacije.

No čini se, da ni naše putničko općinstvo i šira javnost ne pokazuje dosta živa mara za tu našu prirodnu dijelu. Mislimo, da ne ćemo prevršiti, ako ustvrdimo, da je izmedju velikoga broja naših obrazovanih ljudi, koji svake godine hrle u tudje krajeve, tek nekolicina posjetila vodopade Krke. A u našim časopisima rijetko nalazimo opis ili fotografski snimak o tom prirodnom biseru.

Protiv toga domaćeg nehaja po našem je sudu najbolji lik upoznavanje i budjenje smisla za prirodne ljepote rođene grude. Želeći, da bar donekle poslužimo tomu cilju, donosimo u ovom broju dobrotom g. Vj. Cvetišića šest fotografskih snimaka o slapovima Krke s ovim kratkim opisom po spisima, koji su gore spomenuti: O samom izvoru Krke razilaze se mnijenja zemljopisnih stručnjaka. Dr. A. Gavazzi u spomenutoj monografiji tvrdi: „Krka ima dva izvora: velebitski u trijasu i dinarski u kredi.” Dr. F. Kerner i po njem R. E. Petermann misli, da je vreliste Krke na podnožju Dinare. Potok Krkić, što pod Dinarom izvire, nosi to ime sve do prvoga većeg slapa kod Topolja, koje je oko 3 i pol kilometra udaljeno od Knina. Krkić se kod Topolja ruši u oveću pećinu, ispod koje izvire jako vrelo. To se vrelo spaja s potokom i time od Krkića postaje Krka. Vjekoslav Klaić drži to vrelo ispod Topoljskog slapa izvorom Krke. Evo njegova mnijenja: „Krka izvire u nekoj pećini na podnožju gore Ersovca kod Topolja. Sa pećine, ispod koje izvire Krka, ruši se u zimi potok Krkić, te tvori lijepi slap Topoljski.” Od prvoga slapa teče Krka do Kninskoga polja širokim gorskim prodom, okrene prama zapadu i presijeca krašku visoravan u pravcu prama moru, vijugajući se uskom gorskom dolinom. Na Kninskom polju prima pritoke Butišincu i Radjeljevac na desnoj strani, a potok Kosovčiću na lijevoj strani. Nakon 7 kilometara od Knina dolina se rijeke širi i Krka utječe u jezero M a r a s o v i ē v o, koje je 1100 metara dug i oko 300 metara široko. Tu se počinje romantično i vrlo slikovito područje rijeke: slapovi i vodopadi srednje Krke. Iza jezera Marasovićeva ulazi Krka u usku dolinu s razlomljenim pećinama, koja je duga 1.7 kilometra. U sredini te doline tvori Krka d r u g i v e ē i s l a p, t. zv. Bilušića brije, koji je 16 metara visok. Tu se najprije ruši u širokom slalu preko pećine, pada na terasu pod njom i razdijeliv se u dva dijela bacu se uz gromorni tutanj u dubinu. Blizu njega je manji sap t. zv. Braća brije, a prije Bilušića ima takav slap kod Babodola. Oko 0.7 kilometra iza slapa Bilušića okreće Krka u oštrum luku prama jugozapadu i dolazi u područje drugih kamenih naslaga. Do sada je njezino korito išlo krednim formacijama, a sada u njezinu toku prevladavaju naslage laporastog škriljevca. Na ulazu u to područje nalaze se tri manja slapa, iza kojih rijeka zakreće prama zapadu i tvori lijepo jezero Bi j e l o b e r, koje je 630 metara dug i 330 metara široko. Na sjevernoj obali jezera dižu se slikovite i gotovo okomite visoke klisure. Izjavši iz jezera teče Krka sjeverozapadnim pravcem i presijeca poluotok, koji se proteže u istom pravcu sa visoravn Poljane: klisurasti kuk Vokrute, koji tvori impozantnu stepeničnu piramidu. Oko toga kuka, naprama kojemu se na drugoj

obali dižu t. zv. Archi romani, razvija Krka jednu od najljepših i najzanimljivijih slika cijelog svoga toka. Iza jezera dijeli se rijeka u više manjih rukava, koji se na slijedećoj užini doline sastaju i tvore t r e ī v e ē i s l a p, t. zv. Čorićev vodopad. Preko široke i 20 metara visoke pećine ruši se Krka u više mlazova u dubinu s gromornim bukom. Poslije toga vodopada korito se rijeke znatno širi na prostoru od po kilometra, a prama jugu se opet sužuje i spušta se u uvalu, u kojoj Krka tvori ē t v r t i v e ē i s l a p, t. zv. M a n o j l o v a c. To je najjači, najviši i najljepši vodopad u području srednje Krke. Ljeti pada preko toga slapa u svakoj sekundi 100 hektolitara vode, što kod visine slapa od 62 metra iznosi 6200 konjskih sila! Krasotu toga sjajnog slapa povećava romantična okolina. Vodopad je sa svih strana ogromnim klisurama okružen. Gornji dio slapa sastoji se iz niza manjih vodopada, koji padaju jedan nad drugim ili jedan kraj drugoga i tvore dvije široke terase. Odavde voda teče u tri veće struje u usku pukotinu, iz koje izlazi u šire korito, a iz ovoga se ruši u velikom slalu u duboki ponor, pri čem se rasprskava u bežbroj sitnih kapljica. Iznad slapa vidi se jezero zelene boje, koje je okruženo klisurama, a nedaleko od toga mjesta dižu se ruševine glasovite rimske tvrdjave Burnuma. Duboka uvala, u koju se Krka ruši kod mlinova Manojlovića, jedan je od najveličajnijih predjela u području rijeke Krke. Na donjem kraju te uvale, koja je duga nešto preko jednog kilometra, tvori rijeka peti v e ē i s l a p, t. zv. S o n d o v j e l, koji se od drugih time razlikuje, što u jednoj struji pada preko 12 metara visokog praga u dubinu i što je posve samotan i pust, jer se kraj njega ni nalaze mlinovi. Ispod toga slapa zakreće Krka oštrim kutom prama zapadu, i teče mjestimice uskom dolinom prama š e s t o m v e ē e m s l a p u, koji se zove M i l j e č k a. Taj se vodopad sastoji iz čitavog niza struja, koje padaju jedna nad drugom ili jedna kraj druge u dubinu. Odavuda teče Krka prekrasnom okolicom, u kojoj se neprestano izmjenjuju slikoviti prizori. Tu se na mjestu, koje je po prilici 1.40 kilometra udaljeno od slapa Milječke, dižu s obje strane rijeke visoke klisure, na kojima se vide ruševine starih gradina: na desnoj obali grad Trošenj, a na lijevoj grad Nečmen. Nešto dalje teče prekrasnom dolinom kraj pravoslavnog starinskog manastira sv. Arhangjela, koji stoji usred zelenih livada. Crkva je sagradjena u bizantskom slogu i cijeli je manastir u 15. vijeku posljednji put popravljen. U knjižnici njegovoj ima starih knjiga i isprava, osobito iz turskih vremena. U riznici se nalazi medju ostalim dragocjenostima petrahijl (stola) sv. Save iz prve polovice 13. stoljeća i starinsko zlatom ukrašeno evangjelje, od kojeg jošima samo jedan primjerak, i to u Rusiji. U knjizi posjetnika upisan je medju ostalim njemački naučnjak Teodor Mommsen, koji je g. 1862. boravio u tom manastiru.

Ispod toga manastira vijuga se Krka slikovitom i romantičnom dolinom. Dr. Kerner tvrdi, da „vožnja u čamcu po toj dolini pripada medju najljepše prirodne užitke.” Nakon 6 kilometara puta tvori Krka s e d m i v e ē i s l a p, koji Klaić i Milinović zovu R o š k i „s l a p”, a dr. Kerner i po njem E. Petermann naprsto „S l a p” ili „R o n c i s l a p”. Taj slap je 15 metara visok i vrlo je nalik na vodopad Čorić. Ta dva slapa izgledaju kao veliki stupovi, koji padaju usporedno sa pravcem riječne struje, dok slapovi Manojlovac, Milječka i Skradinski buk imaju oblik stepenica. Iznad toga slapa sagradjen je kameni most od 60 lukova preko Krke. Vele, da potječe iz turskih vremena.

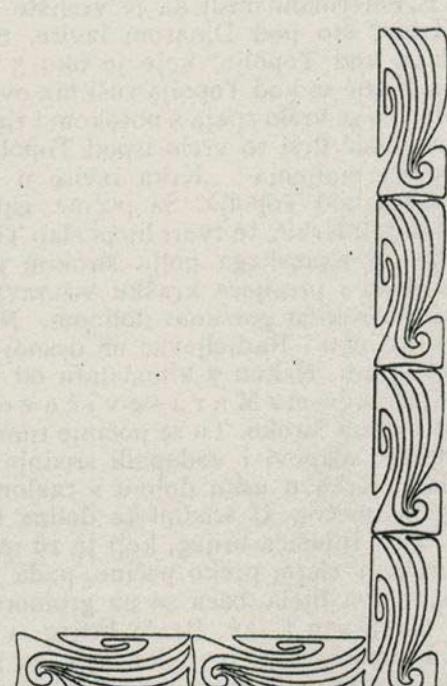
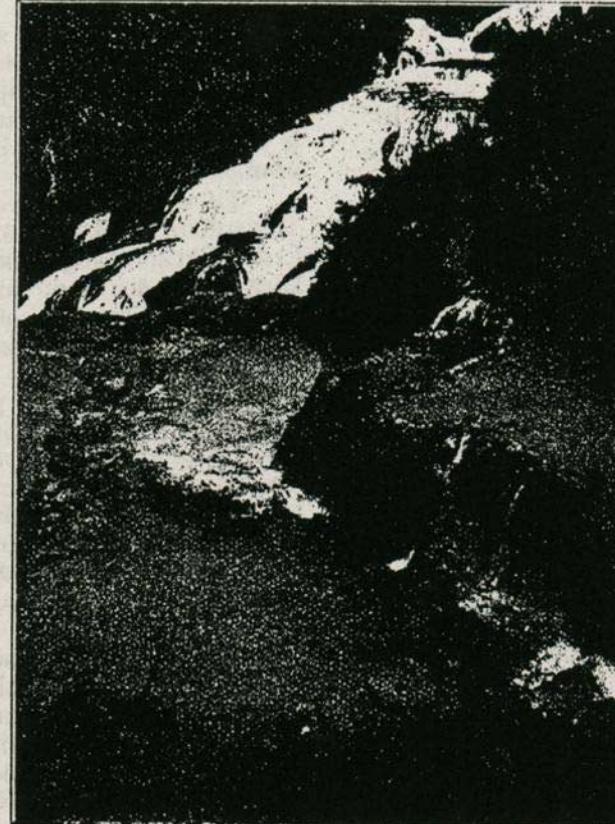
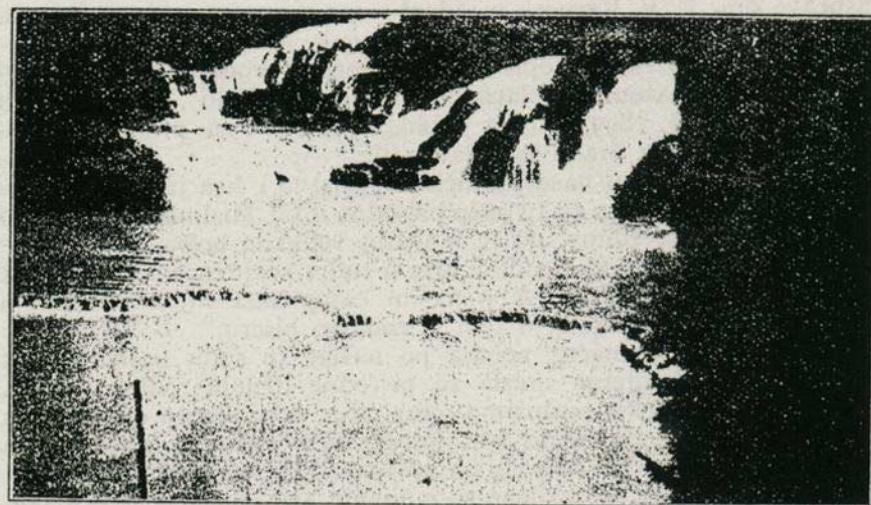
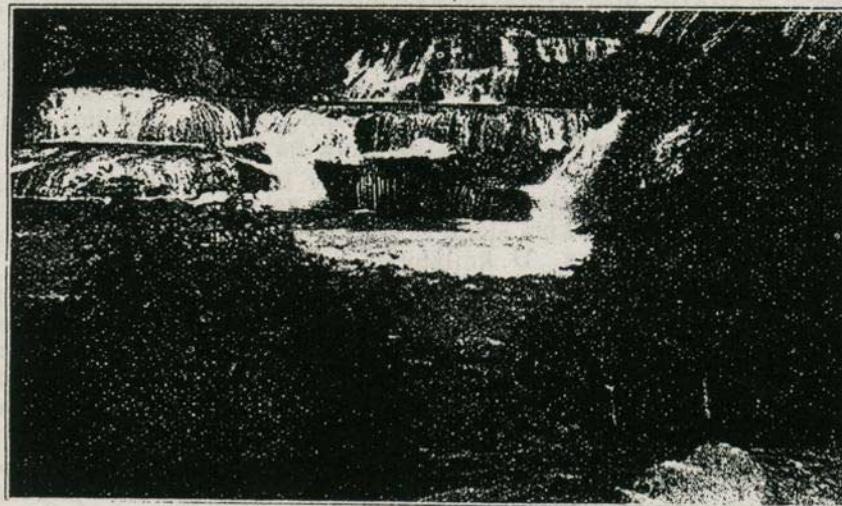
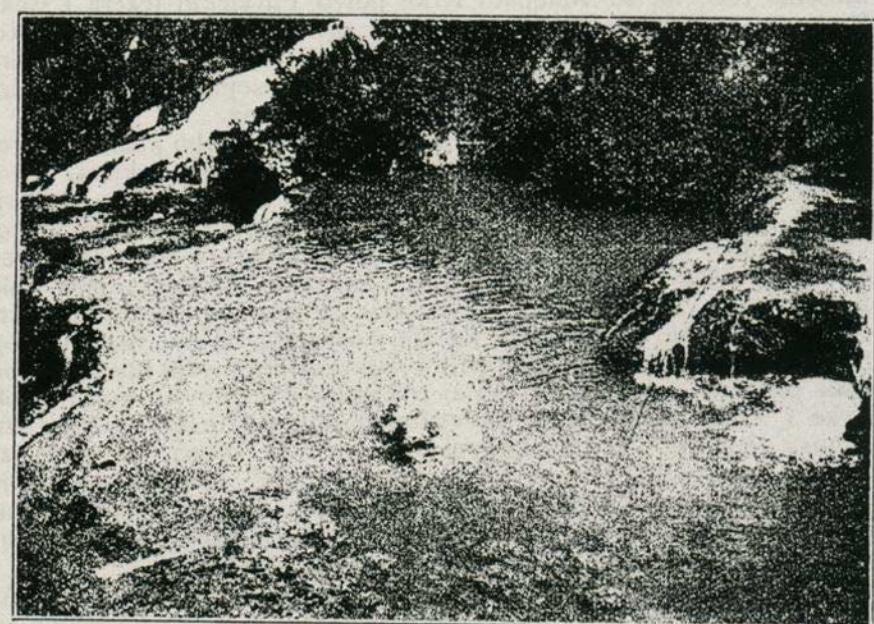
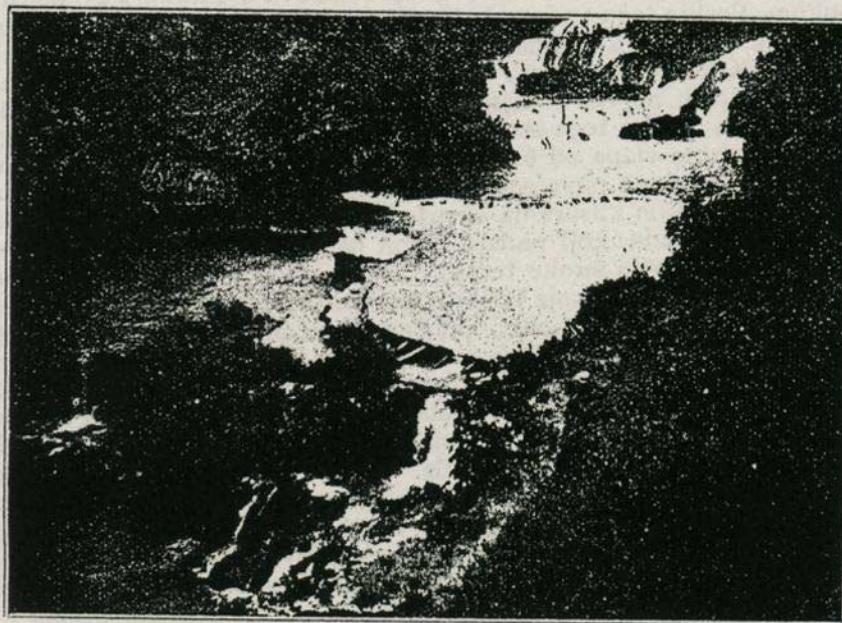
Tu se završuje srednje i počinje donje područje rijeke Krke. Tok njezin od Roškova slapa sve do o s m o g n a j v e ē g s l a p a, t. zv. Skradinskog buka, ide vrlo slikovitim predjelom. Njezino se korito sada širi, sada sužuje; neko vrijeme teče kraj zelenih livada, a onda kroz najveličajnije divlje klisuraste uvale. Ispod Babina grada širi se poput jezera na $1\frac{3}{4}$ kilometra i optječe lijepi otočić Visovac sa istoimenim samostanom. Taj katolički samostan sagradjen je u 15. stoljeću i poput manastira sv. Arhangjela ima u riznici i knjižnici više znamenitih historičkih dragocjenosti i spomenika. Ispod Visovca prima Krka pritok Čikolu, koja kod Graca izvire i teče kraj Drniša. Iznad Skradina tvori Krka o s m i i n a j v e ē i s l a p, t. zv. Skradinski buk. Kad se putnik od Skradina barkom približava slalu, ukazuje mu se široka i svjetla struja, koja se bijeli iza silnih oblačina, što no se dižu u vis na njegovu podnožju. Oko ne može dugo da podnosi taj sjaj, putnik odvraća oči od njega, da ga za čas opet gleda.

Putnik, koji poznaje prirodne ljepote tudjih krajeva, na prvi pogled opaža veliku razliku izmedju toga slapa i alpinskih vodopada. Skradinski buk je širi nego viši i nalik je na gorostasni vodoskok u čuvenim svjetskim perivojima, kao n. pr. u Versaillesu. Od poznatijih prirodnih pojava mogao bi se oblikom, ali ne obiljem vode s njime sravniti glasoviti pad Rajne. Slap skradinski ruši se preko šest batrica. Danju zastiru slap oblaci vodene pare, a u jutru pruža drugu sliku: donji je dio vodenoga oblačja tamno modar, a gornji bijel poput snijega. Slap se ruši u dubinu u šest terasa, koje su oko 100 metara široke, a visok je oko 40 metara. Njegova snaga i krasota duboko se doima svakoga gledaoca. Naš S. Milinović spjeva mu je zanosnu himnu u prozi. Evo nekoliko vrsta iz toga oduševljenog sla-

SLAPOVI KRKE

SNIMIO VJEKOSLAV CVETIŠIĆ:

PLANINARSKO KONAČIŠTE NA SLJEMENU

SNIMIO: RUDOLF ZIKMUNDOVSKI.

NOVA KUĆA SA VERANDOM

NOVA I STARA KUĆA

vospjeva: „Koliko je velicanstveno prirodna sila svoju moć, svoju divotu razvila! Kako li te na nedohitne i nedokučljive pomisli zanosi! Kakov li te zanos osvaja, kad si prvi put slap na Krki spazio! Toga ne može ma budi čije pero opisati, kao što ne mogu ni ja izraziti nezaboravni dojam, koji me je svega preuzeo bio, kad sam taj veleljetni, divni, veličanstveni, najčarobniji prirodnji prizor u našoj domovini razgledao... Na jednom očutiš bûk slapa kao strašno i neprekidno mumljanje i tutnjanje, koje te uzdrma i strese, pa te ježuri i trnci popadati počnu. Sve se duševne sile napnju, da što prije opaziš, za čim si pošao... Divna li prizora! Ako ga svega mahom očima shvatiš, eto ti strašne, bučne i jaučne oluje, koja se valja i buklja kao gusta dimeća pušanica, pjeneći se grad, laptajući prebijeli snijeg, koturajuće se velike grude ili usovi. Vidiš na stotine gogolja, što vriju, vrtloga, koji se zavijaju, bučnih kolovrata, manjih i većih slapova, koji se prelijevaju i medjusobom se inate, vrelašča, što romone, potokâ, koji riču, širokih prebijelih platna, koja se suču. Vidiš na tisuće proziračnih, šarolikih i isprepletenih duga... Dažd je to obilni rumenkasta dragulja, drago kamenje, koje se svjetluckajući raspada, drobi i praši, grimizni sjaj! Taj divni prizor zablještjuje oči, kada sunce u nj ukoči svojim žarkim zrakama i prospe ih po vodi, što vrije, što kipi. Kod toga se boje neprestano mijenjaju.“

U novije doba vodena se sila vodopada stala upotrebljavati u razne privredne svrhe. Ispod njega sagradjeno je više mlinova. Iz njega se crpe voda za šibenički vodovod, a u novije vrijeme podignuta je kraj njega električna centrala, koja opskrblije Šibenik jeftinom električnom rasvjetom.

Iza toga veličajnog slapa teče rijeka između klisure, prolazi kraj Skradina i utječe u jezero Prokljansko. Izišavši iz ovoga jezera ide rijeka prama jugu, do Šibenika, zakreće u uski kanal i kod sela Zaton izljeva se u more.

Šest fotografskih snimaka, što ih donosimo u današnjem broju prikazuju slapove Krke i romantične prizore iz područja Krke u okolini Skradina. Ovi nam rječito svjedoče o obilju prirodnih čara, što ih očima putnikovim pruža Krka u ovom predjelu. Bilo bi željeti, da naši zemljopisni stručnjaci, prijatelji prirode i planinari unapredak posvećuju što više pažnje rjeci Krki i njezinim divnim slapovima!

(Nastavit će se.)

NOVO PLANINARSKO KONAČIŠTE NA SLJEMENU. U ovom broju donosimo dva fotografska snimka nove planinarske kuće na Sljemenu, što ih je početkom listopada načinio poznati planinarski fotograf g. Rudolf Zikmundovski. Ti nam snimci prikazuju spoljašnje lice nove planinarske kuće sa verandom i njezin izgled u savezu sa dosadašnjom gradskom kućom. Treba priznati, da se nova kuća zgodno prezentira i povoljno doima sljemenskih izletnika. Kuća bi bila već sasvim gotova, da nije trajno loše vrijeme ove jeseni spriječilo sušenje žbuke uнутarnjim prostorijama i tako otegnulo konačno nutarnje uređenje konačišta.

Da se pospješi sušenje, stalo se početkom studenoga ložiti u željeznim pećima, koje su u sobama namještene. Ponovno moramo naglasiti, da se pokuštvo neće moći namjestiti, dok se sobe posve ne posuše. To je i razlogom, da se prostorije nisu mogle otvoriti onako rano, kako se prvobitno predmijjevalo. Možda će se oko Božića uređiti dvije tri suhe sobe, a ostale tek u proljeće.

U prizemlju ima 8 soba, a na tavanu 3, od kojih je jedna velika za 12 postelja. Od 8 donjih soba 4 su veće, a 4 malene. U 4 veće dolaze po 3 ili 2 željezne postelje, a u malene po jedna postelja. U gornje manje dvije sobe dolaze po 2 postelje. U svakoj sobi bit će osim postelje stol, umivaonik, dva tri stolca i klinčanica. Cijeli namještaj bit će jednostavan i solidan. U listopadu radilo se u verandi, uređivalo zemljiste oko zgrade i proširila škarpa iza zgrade.

Upravni odbor hrvatskog planinarskog društva zamolio je gradsko poglavarstvo za dozvolu, da se posjeku jele, što stoje na kraju ledine pred novom planinarskom kućom, te joj prijeće prilaz svijetla i izgled prama savskoj dolini; nadalje da smije premjestiti sadašnju sušu na drugo zgodnije mjesto i da se posjeku na rubovima ledine pred kućama neke bukve, koje prijeće izgled. Gradsko je poglavarstvo izaslalo dne 2. studenoga povjerenstvo na Sljeme, da ispita te predloge planinarskog društva i shodno odredi. To je povjerenstvo pristalo, da se suša premjesti sa sadašnjega mjeseta na ravan prostor iza vrela ispod kuće drvarskog poduzetnika, nadalje da se posjeku na rubovima ledine bukve, koje smetaju vidik, ali nije dopustilo, da se posjeku sve jele ispred nove kuće, nego je za sada pristalo, da se posjekte samo jedna, i to prva velika pred kućom. Time će nova kuća dobiti više zraka i svijetla i boravak u njoj bit će i zdraviji i ugodniji.

Veliki izbor

perzijskih sagova, tkanina za pokućstvo i zastora

Filip Haas i sinovi

c. kr. povl. tvornice sagova i tkanina za pokućstvo

Zagreb, Jelačićev trg 28.

PLANINARSKI VIJESNIK

CRTICE IZ PLANINARSTVA.

1. Osvrt na povijest planinarstva.

Gore su od pamтивјека задавале ljudima strah i trepet. U davnim vremenima prosti je narod vjerovao, da su visoke gore natprirodna i čudesna bića i u bujnoj ih mašti pomišljao kao nemani i gorostase goleme snage i tijela. Tako je iz grčke mitologije poznata priča o Gigantima, Titanima i Lapitima, koji su se prema vjerovanju starih Grka s vrhunaca visokih gora borili protiv olimpskih bogova. Giganti su tobože podigli Pelion i Osu i tako jurišali na nebo. Slične su bajke prisnovane malo ne svakomu većem gorskom vrhuncu, kao n. pr. Triglavu, koji su naivni Slaveni držali orijašem sa tri glave, nadalje Turama, u kojima su slavenski pradjedovi nazrijevali velikog bika (tura), Velikom Kleku (Grossglockneru), koji je narod držao velikim zvonom, a slično i našemu Kleku, u kojem su opet u kasnije doba vidjeli Kraljevića Marka. Očito je iz mnogih priča, da je prosti narod u pradavnoj starini držao visoke gore za živa i gorostasna bića. To se vjerovanje ogleda i u krasnoj Turgenjevljevoj pjesmi u prozi: „Razgovor medju Finsterahornom i Jungfrau-om.“ S vremenom se stala gubiti vjera, da su gore živa bića, ali je ostao dojam straha i veličajnosti, što ga gore pobudjuju u srcu ljudskom. Zato su primitivni ljudi prenijeli na gorske vrhunce stan bogova i napučili ih vilama, demonima i zmajevima. Stari su Grci pomišljali nebo i prijestolje Zevsova na vrhu najviše svoje gore Olimpa (3000 met.). Izraeličanima daje Jehova deset zapovijedi na brdu Sinaju, a Noj-mova ladja zaustavlja se i spašava na vrhu Ararata.

Slično je vjerovanje rašireno i u našem narodu. Narodne pjesme i priče kazuju, da u gorama stanuju vile, vještice, zmajevi, vukodlaci i druga natprirodna bića. Narodna pjesma zove goru „vilovitom“ i pjeva: „lijepa kao vila od gore“, ili: „A vila ga s gore gleda“; nadalje poznaće posebnu „vilu planinkinju“. Katkada se gora, u našim pričama pomišlja kao zao elemenat, n. pr. „Vješt goru lomi, a nevješta gora“, ili: „Planina je gladna i hladna“.

Vijekovi su prolazili, a gore su sveudilj uljevale ljudima ču u vstuvo straha i veličja. No čovjek nije mogao da trajno podnosi to tjeskobno čuvstvo, jer je poznat psihološki zakon, da neugodni osjećaji ne mogu neprekidno duže vremena trajati. S napretkom prosvjete čovjek je težio, da istraži i nadvlada prirodne sile. Stao je graditi ladje, da prepliva more, počeo je prelaziti preko gora, da dopre u udaljene krajeve. Tako je Hanibal, taj prvi vojnički planinar, uz silne napore preveo svoju hrabru vojsku preko nebotičnih Alpa i time dokazao, da visoke gore smionim i odvažnim ljudima nijesu zapreka, a kamo li opaka natprirodna bića. Za Hanibalom se povede Rimljani, koji su prodrući na sjever, u Helveciju, Galiju i Germaniju, često morali prevoditi svoje legije preko visokih Alpa. U ono doba ljudi su se stali penjati na gore i graditi putove preko alpinskih klanaca, ali to je redovno bivalo u strategičke i trgovačke svrhe. O planinarstvu u današnjem smislu nije onda bilo ni govora. Tako je to trajalo sve do pod kraj srednjeg vijeka. Tek tada su odbani umovi stali otkrivati osobite čare gorske prirode i možda nije tek slučaj, da je Petrarca, taj pjesnik ljubavi, bio jedan od prvih planinara. On je prvi očutio težnju za veličajnim mirom i jednostavnosću gorskog svijeta, pa se sa svojim bratom penjao na gore, da ojača tijelo, osježi duh i da uživa u gorskim čarima i ljepotama. Međutim otkriće Amerike i smioni pothvati španjolskih mornara dadeoše pobudu, da su odvažni putnici stali istraživati nepoznate krajeve i zemlje. Uz nizine došle su na red i visine i hrabri se istraživači počeše penjati na visoke gore, da ih upoznaju i ispitaju u naučnom pogledu. Zato je planinarstvo u svojem početku imalo više ili manje naučni značaj. U takvom je stanju ostalo planinarstvo od 16. sve do pod kraj 18. vijeka. Jaku u pobudu za razvoj planinarstva u današnjem smislu dao je francuski pisac J. J. Rousseau, koji je napose u svom romanu „Nova Heloise“ stao, propovijedati nauku, da samo u krilu prirode čovjek može naći odmora

pobude umne i duševne, zadovoljstva i sreće, jakosti i energije tjelesne. U to su se pod konac 18. stoljeća zbilja dva znatna dogadjaja, koji su dali snažan zamah planinarskom pokretu. God. 1787. pošlo je za rukom ženevskom fizičaru Saussuru, da se uspone na Montblanc, najvišu goru u Evropi (4810 m.), a g. 1779. uspio je uspon na vrh Grossglocknera (3798 m.), koji je uz Ortler (3902 m.) najviši vrhunac u istočnim Alpama. Ti uspjeli usponi na dva najznatnija alpinska vrhunca potakoše mnoge ljudi, da su se dali na penjanje po Alpama i lačali se i težih uspona. Nastao je pravi juriš na gore: jedan je vrhunac za drugim padao žrtvom planinarskim vratolomnjama. Takove planinarske pobjede bile su senzacije i slavele se kao znatne kulturne stećevine i otkrića. U tim planinarskim pothvatima najviše su se odlikovali Englezi, koji su se upravo takmili, ko će se prvi na što više alpinskih vrhunaca popeti. Značajan je slučaj nedavno preminulog Whympera na Matterhornu g. 1865., koji je dospjevši na domak vrhuncu rušio kamenje na društvo planinara, koje se s druge talijanske strane penjalo na isti vrh i time ih prisilio na uzmak, da tako sebi osigura pobjedu.

2. Visoko i pitomo planinarstvo.

Ti su pioniri novovjekog planinarstva udarili osnov t. zv. visokoj turistici, u kojoj se osobito ističe svladavanje napora i opasnih zapreka. Što je koji uspon tegotniji i opasniji, to je vredniji i miliji, to više mami pristalice, da i oni omjere sile svoje. Pristalica visoke turistike traži najteže uspone i nalazi užitak gotovo samo u svladavanju napora i jačanja tijela, a ne haje za druge ljepote, slike i dojmove, što se posmatraču nadaju na gorskim visinama. Zato su takvi planinari to ponosniji, što više prvih uspona ili vratolomnih plaženja imaju u svojoj planinarskoj bilanci.

No pored te visoke turistike ima i druga vrsta planinarstva, kojoj pripada pretežna većina planinara, a obično se zove pitomom ili običnom turistikom. Pristalice te turistike uspinju se na gore ne samo zato, da prevale što teže i opasnije putove i tako ojačaju svoje tjelesne sile, nego u prvom redu idu za tim, da uživaju u prirodnim ljepotama, da se dive onome novom svijetu i osebuju samotnoj prirodi i da u njoj nadju okrepe i odmora. Ta vrsta planinara traži u prvom redu duševni i estetski užitak u samotnom krilu visokih gora, a penjanje i plaženje joj je tek sporedna stvar. I doista, kad se čovjek uspone na alpinski vrhunac, oku se njegovu otvara novi neslučeni svijet: pored gromadnih pećina ima tu ledenjaka i sniježnika, koji se na suncu ljeskaju bezbrojem boja; ima dubokih ponora, sunovratnih litica, visokih i šumnih vodopada, a po dolinama brzih potoka i pitomih jezera, po obroncima rijetkog alpinskog bilja i zelenih pašnjaka, a uz to i gorskih životinja: divokoza, orlova i tetrebova.

Na pogledu tih ljepota i veličajnih prizora podilazi čovjeka mjesto straha čuvstvo udivljenja i počinje da osjeća onu duševnu lagodnost, što ga uljuljava u čarobno snatrenje. Zaboravljuju se dnevne brige, budi se snažna ljubav za život, vraća se volja, sila i polet. Čovjek se kao preporadja i pomlađuje. Gledajući s visokih gora postaje nam domovina milija i čarobnija, jača se svijest i ponos narodni i nehote se izvija iz grudi poklik: „Lijepa naša domovino“.

Pored toga planinarstvo, ako se razborito njeguje, dobra je škola za mnoga u životu vrlo potrebita svojstva. Tko se penje po gorama, postaje ustrajan u svladavanju napora, odvažan u teškim časovima, odlučan i pregnutljiv u opasnim prilikama, a ta su svojstva u životu isto tako potrebna kao trijeznost, oprez i spokojnost. Sanjarski i sentimentalni ljudi mogu na pećinama, na ledenjacima i sniježnicima da postanu čelični i bodri, jer su prisiljeni, da gotovo na svakom koraku biju boj sa silama gorske prirode.

3. Alpe i naše planine.

To dakako vrijedi za visoke Alpe, od kojih se znatno razlikuju naše planine. Hrvatske gore ne dosežu visine od 2000 metara, a visina Alpa kreće se između 2000 i 5000 metara. Alpinski vrhunci i vispoljane pokriti su vječnim i snijegom i ledom, a mnoge naše gore obrasle su sve do tjemena gustom šumom. Alpe imaju nepristupnih stijena i vratolomnih uspona i silaza, a naše su planine lako pristupne sa svih strana i rijetko pružaju priliku za penjanje i veranje. Naše su gore pitome, i ubave, a Alpe grandiozne i divlje romantične.

No ako se i ne mogu naše planine mjeriti ni visinom ni veličajnošću gorskih oblika s alpinskim gorostasima, kriju one ipak u sebi mnogo čara i ljepota, pa i prednosti pred Alpama.

Medju tima treba u prvom redu spomenuti vanredno zgodan geografski položaj. Nema kraja u Evropi, gdje bi se neposredno uz gore na tolikom prostoru steralo more i gdje bi se sa gorskih vrhunaca pružao tako sjajan vidik na more i njegove otoke, kako to biva sa Rišnjaka i drugih vrhunaca Gorskega kotara, a napose sa Viševice i Modvednjaka, pa sa Učke, Velebita i tolikih dalmatinskih planina.

Toliko izmjene, kontrasta i slikovitosti rijetko se može naći kao na prostoru od Učke do Boke Kotorske, koja se opet ljepotom uspješno takmi sa škandinavskim fjordovima. Poradi tih i drugih prednosti naša bi domovina imala da bude stjecište i domaćih i stranih planinara; a u istinu ona je do sada u tom pogledu bila prava pepeljuga. Mnogi domaći ljudi ljeti radije zalaze u strane alpinske krajeve, a tudji planinari posjećuju nešto više Bosnu i Hercegovinu, Dalmaciju i hrvatsko primorje, dok su u drugim našim krajevima planinari tek rijetke ptice. Koji su tomu uzroci? Jedan od glavnih bit će jamačno loše prometne prilike i nedostatne ili pače nikake planinarske uredbe. Ta naš najvažniji planinarski kraj, Lika, nema sve do danas ni pedlja željeznice. Zato je uspon na Velebit s ličke strane spojen s nemalim troškom, a nije puno lakši i jeftiniji ni s primorske strane, osobito za ljetne žege i sparine. Naš Gorski kotar ima doduše željezničku svezu, ali ta je dosta skupa. On nadalje obiluje visokim planinama, prirodnim krasotama, pitomim i romantičnim krajevima, pa je kao stvoren, da postane omiljelim stjecištem planinara i ljetovalištara, ali tomu nedostaju danas planinarske uredbe. Kad se i tomu doskoči, urede i označe planinarski putovi, podignu udobna svratišta i putnička skloništa, urede vozne prilike i opskrba poboljša; nema sumnje, da će se i u Gorskem kotaru razviti